

PEYAMİ SAFA'DA MEDENİYET VE KADIN UNSURU'NUN İNCELENMESİ

Osman Akış¹

Özet

Aydınlanma çağının başladığı yüzyıldan Peyami Safa'nın yaşadığı 20.yüzyıla kadar felsefe, siyaset, sosyal ve edebiyat alanlarında büyük değişimler yaşanmıştır. Avrupa'nın düşün ve teknik anlamdaki ilerleyişi ile beraber Doğu ile arasında modernleşmeye dayalı büyük mesafeler ortaya çıkmıştır. Bu zaman zarfında Osmanlı Devleti modernleşme gelişmelerinin gerisinde kalmamak için birçok sahada yenileşme hamlelerini gerçekleştirmiştir. Ancak Avrupa'daki düşün ve teknik gelişmeler Batı medeniyetini olgunlaştırmıştır. Avrupa'daki bu başarının arkasında her sahada yetkin kadroların özverili çalışmalarının katkıları bulunmaktaydı. Ancak Osmanlıda böylesi yetkin kadroların varlığından söz etmek mümkün değildir. Osmanlı mirası üzerinde inşa olunan Cumhuriyet döneminde rejim birçok sahada özverili, çağdaş ve inkılabın ilkelerine bağlı kadroların ortaya çıkmasına imkân sağlamaya çalışmıştır. Safa, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devamlılık ve kopuşların vukua geldiği bir asra şahitlik etmekteydi. Edebi hayatının yanı sıra sosyal ve siyasal hayatı ile de ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada Safa'nın Cumhuriyet rejiminin çağdaşlaşmacı inkılâplarının gerçekleştiği bir süreçte Safa'nın medeniyet ve kadın kavramlarına yaklaşımı ele alınmıştır. Ayrıca medeniyet kavramının Safa'nın düşün dünyasına nasıl etki ettiği ve medeniyet ile kadın kavramları arasında nasıl bir bağ kurduğu eserleri göz önüne alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Edebiyat, Roman, Medeniyet, Kadın

Investigation of the Civilization and the Women in Peyami Safa

Abstract

From the century when the Enlightenment began, to the 20th century, where Peyami Safa lived, there have been great changes in the fields of philosophy, politics, social and literature. With the progress of Europe in the sense and technique, great distances have emerged with the Eastern states based on modernization. During this time, the Ottoman Empire made innovation moves in many fields in order not to lag behind modernization developments. However, the thinking and technical developments in Europe have matured the Western civilization. Behind this success in Europe was the contribution of the devoted efforts of competent staff in every field.

¹ Muş Alparslan Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, SBE Tarih Bölümü, 1910210014@alparslan.edu.tr

However, it is somewhat naïve to mention the existence of such competent cadres in the Ottoman Empire. During the Republican era, which was built on the Ottoman heritage, the regime tried to enable the emergence of dedicated and modern cadres in many fields. Safa was witnessing a century of continuity and detachment from the Ottoman Empire to the Republic. Besides his literature, he had ideas about his life. In this study, Safa's approach to the concepts of civilization and women during the process of modernizing reforms of the Republican regime was discussed. In addition, how the concept of civilization affects the world of thought of Safa and how it establishes a connection between the concepts of civilization and women has been examined.

Key Words: Peyami Safa, Literature, Novel, Civilization, Woman

Giriş

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına roman, hikâye, fıkra, oyun, inceleme vb. birçok türde eserler bırakan Peyami Safa Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan çok yönlü siyasi ve kültürel değişimin de bir tanığıdır. Safa'nın hayatı boyunca edindiği tecrübelerinin bir yansıması olan romanları bu kültürel değişimin de bir şahidi konumundadır. Bu çalışma, kadın ve medeniyet kavramlarının Safa'nın romanlarına nasıl yansıdığı çalışmanın ana odak noktasını oluşturmaktadır. Geçimini kalemi ile sağlayan Cumhuriyet dönemi aydınlarından biri olan Peyami Safa, eserlerinde batılılaşma sürecinde Türk toplumunun yaşadığı değişimi ve sıkıntıyı işlemiş yazarlardandır. Çocukluğu ve gençliği hastalıklarla, bunalımlarla, ekonomik sıkıntılarla geçmiş ve çok erken yaşta mecburi bir olgunluğa erişmiştir. Safa, hayatının bu sürecini şu şekilde tanımlamaktadır; "*Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve on üç yaşında başlayan hayatımı kazanmak zarureti, beni, edebiyattan evvel, kendini anlamağa ve yetiştirmeğe mecbur bir küçük insanın tamamen hayati zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe teccüsü ile doldurdu.*"²

Romanlarında sosyal, kültürel, siyasi ve ahlaki değerlerin çatışmasına fazlaca yer veren Safa'nın, bu değerler çatışmasını Doğu-Batı ya da eski-yeni çerçevesinde işlediği görülür. Karakterler arasında iyi-kötü, yozlaşmış, gelenekten uzak ve kültürel değerlere ters kişiler yer almaktadır. Safa, bu karakterlere karşı yarattığı kahramanlar ile bu çatışmaya son vererek, ideal toplumun ve Batılılaşmanın aslında nasıl olması gerektiğini bir medeniyet tasavvuru karşılaştırması ile eserlerinde işlemektedir. Bu incelemede ayrıca

---

² C. Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul, 1940, s. 3.

Safa'nın romanlarında, kadınların eğitimleri, evlilikleri, yaşayış tarzları, fikirleri de ön plana çıkmaktadır. Safa, romanlarında genellikle kadınlara erkek gözüyle bakmış ve kendi düşüncelerini erkek karakterler üzerinden dile getirmiştir. Yazarın ele aldığımız eserlerinde bu açıkça görülmektedir.

Safa, eserlerine yansıtmış olduğu fikirlerinin değişkenliğinden dolayı insanların hem sevgisini hem nefretini kazanmıştır. Onun hakkında güzel düşünceler kuranlar kadar onu ağır bir şekilde eleştirenlerde olmuştur. Vedat Günyol'un, Safa hakkındaki şu eleştirileri dikkat çekicidir: “1930’larda Nazım’a hayran, 1939-1945’lerde Nazi Almanya’sının kulu kölesi, 1946-1950’lerde CHP yardakçısı, 1953’lerde toplumcu görüşe sırt çevirip, mistik dünya görüşüne dönerek orada karar kılan, sonuna dek gericiliğin dostu, ilericiliğin düşmanı kesilerek kalem oynatan bir kişi oldu Peyami Safa.”³

Hakkı Süha, Safa'nın bu değişken tutumunu; “Ne yazık ki gitgide hamlelerinin ilhamını kalbinden ziyade ihtirasından almaya başladı. Gururunun tuttuğu dev aynasında kalemini mızrak olmuş gördü ve bu serap büyüklüğünü gerçek sandı. Fıkracı Peyami Safa’yı ben işte böyle görüyorum.”⁴ Şeklinde değerlendirmiştir.

Safa, zeki, çalışkan, bilgili bir kişiliğe sahip olmasına karşın yaşamı boyunca değişken ve çelişen fikirleri savunmuştur. Safa'nın bu çelişkili halleri “Kadın, aşk, aile” adlı kitabında kendisini açıkça göstermektedir. Yazar medeniyetin kadın ile başlayacağını savunurken aynı zamanda da kadının evine ve çocuklarına bakmakla mükellef olduğunu savunmuştur.⁵

Hayatı

Peyami safa, İstanbul Gedikpaşa mahallesinde 2 Nisan 1899 yılında dünyaya geldi.⁶ Asıl ismi Osman Peyami olan yazarın ismini Tevfik Fikret koymuştur.⁷ Babası İsmail Safa, annesi Server Bedia hanımdır. Sanatla ilgilenen bir aileden gelen Peyami

³ Vedat Günyol, “Peyami Safa konusunda”, *Devrimci Savaşında Sanat Emeği Aylık Sanat Kültür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:17, 1979, s. 26-28.

⁴ Hakkı Süha, *Edebi Portreler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999,s.237.

⁵ Peyami Safa, *Kadın Aşk Aile*, İstanbul, 2018, s. 137

⁶ Beşir Ayvazoğlu, “Peyami Safa”,*Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 35, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 437.

⁷ Orhan Okay, “Peyami Safa”, *Büyük Türk Klasikleri*, Cilt:13, İstanbul, 2002, s. 433.

Safa'nın babası aynı zamanda Serveti Fünun şairlerindedir.⁸ Ayrıca Safa'nın babası, Türk Edebiyatında Anadan doğma şair 'Şair-i Maderzad' diye anılmaktadır.⁹ İsmail Safa ve arkadaşları, Afrika'da bulunan Boerlerle savaşan İngilizleri desteklemeleri ve Tevfik Fikret ile beraber bu konuda bir bildiri yayınlamaları sebebiyle sürgüne gönderilirler. İsmail Safa Sivas'a gönderilmiştir.¹⁰ Peyami Safa, bir buçuk yaşlarında iken, babası İsmail Safa hayatını kaybetmiştir.¹¹

Babası vefat ettikten sonra abisi ve annesi ile beraber yaşamaya devam etmiştir.¹² Peyami Safa, bu dönemde yaşadığı sıkıntıyı; "*Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşında iken babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasılayla hem kocasını hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmağa başladım. Belki bütün kitaplarımı dolduran 'bir facia beklemek vehmi' ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir*" sözleriyle dile getirir.¹³ Yazar'ın babası İsmail Safa vefat ettikten sonra annesi Server Bedia Hanım İstanbul Gedik Paşa'ya dönmüş ve burada yaşamaya başlamıştır.¹⁴

Safa, Fransızca'yı çok erken yaşlarda babasının yakın arkadaşlarından biri olan Adullah Cevdet'in ona hediye ettiği Petit Larousse kitabı ile öğrenmiştir.¹⁵ Küçük yaşlarda geçirdiği hastalıklardan dolayı hayatının bir bölümü hastane koridorlarında geçmiştir.¹⁶ Dokuz yaşında sol kolu geçirdiği hastalık sebebiyle hasar görmüştür.¹⁷ Ailenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan dolayı abisi İsmail Safa ile küçük yaşlarda çalışmaya başladı.¹⁸ Bu yüzden eğitim hayatını sonlandırmıştır. Geçimini sağlamak için her yola başvuran Safa'nın ilk yaptığı iş, annesinin yaptığı kurabiyeleri

⁸ Tuğba Tezcan, "Halide Edip Adıvar'ın Vurun Kahpeye, Sinekli Bakkal, Tatarcık; Peyami Safa'nın Sözde Kızlar, Cumbadan Rumbaya, Yalnız Romanlarında Doğu-Batı İkileminde Eğitim Problemlerinin Karşılaştırılması", Pamukkale Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi), 2012, s. 15.

⁹ Nevzat Kösoğlu, *Peyami Bey*, İstanbul, 2011, s. 25.

¹⁰ Kösoğlu, *Peyami Bey*, s. 29.

¹¹ Beşir Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa, 20. yüzyılda Türk Kültürüne Yön Verenler Serisi 2*, İstanbul, Ufuk Kitapları, Mayıs 2000, s. 12.

¹² Beşir Ayvazoğlu, "Peyami Safa", s. 437.

¹³ C. Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, s. 3.

¹⁴ Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 13.

¹⁵ Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 13.

¹⁶ Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 13.

¹⁷ Ergun Göze, *Peyami Safa*, Türk Büyükleri Dizisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 9.

¹⁸ H. Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, Ülken Yayınevi (3. Baskı), s. 447.

satmaktır. Ancak bu kurabiye satma işi başarısızlıkla sonuçlanır. Bu başarısızlığı kapatmak için “Bu Kitabı Okumayın” adında bir kitap çıkarır ve bu kitap, birkaç gün içerisinde tükenir. Safa'nın bu başarısı sonrasında şikâyet edeceği Babıâli'ye attığı ilk adım olur.¹⁹ 1914 yılında Keaton Matbaasında, daha sonra ise girdiği sınavı kazanarak Posta Nezaretinde çalışmıştır. Ancak 1. Dünya Savaşı başlayınca Posta Nezaretindeki görevinden ayrılmıştır.²⁰

1915 yılında Rehber-i İttihat okulunda öğretmen yardımcısı olarak başlamıştır.²¹ Daha sonra öğretmenlik görevinden ayrılmış ve abisi İsmail Safa ile birlikte *Yirminci Asır* adında bir gazete çıkarmışlardır.²² Bu gazetede “Asrın Hikâyeleri” başlıklı öyküler yazdı ve bu öyküler ile büyük yazarların dikkatini çekmiştir.²³

Peyami Safa, bu hikâyeler ile hem tanınmış hem de maddi bir rahatlığa kavuşmuştur. Bu başarısı hakkında; “*Bu hikâyeler o zaman halk arasında beni hala hayrete düşüren bir muvaffakiyet kazandı. O zamanın genç edebiyatı beni hararetle teşvik ediyor, hikâyelerime imza atmamı istiyordu. Yakup Kadri ‘Bize Üslup Getirdin’ diyor, Yahya kemal, sonra başkaları için çok tekrarlanan bir espri ile ‘İsmail Safa’nın en güzel eseri Peyami’dir’ diyordu. Ömer Seyfeddin, Faruk Nafiz ve daha birçokları, bana gelen cesareti cömert elleriyle dağıtanlar arasındadırlar. Fakat hala bu yazılar, beni, edebiyata girmiş olmak vakıasına inandıracak kuvvette şeyler olduklarını bizzat bana kabul ettirmekten çok uzak, günü gününe çürpştirme, karalamalardır*”²⁴ demiştir.

Yirminci Asır gazetesi kapandıktan sonra 1922 yılında *Tercümanı Hakikat* ve *Tasviri Efkâr* gazetelerinde çalıştı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra ise *Son Telgraf*, *Son Saat*, *Son Posta* gazetelerinde çalıştı. Peyami Safa, edebiyat hayatına girişini; “*Benim hiç haberim olmadan olmuştur*” diye tarif etmiştir.²⁵

Edebiyat alanındaki ilk denemelerini on bir yaşındayken yazdığı *Eski Dost* adlı roman ve *Piyano Muallimesi* adlı bir hikâye ile gerçekleştirmiştir. Şair bir ailenin mensubu olan Safa, birkaç şiir denemesi yapmış ancak bunda çokta ısrar etmemiştir.²⁶

¹⁹ Ergun Göze, *Peyami Safa-Nazım Hikmet Kavgası*, s. 29-30.

²⁰ Tuğba Tezcan, “Halide Edip Adıvar’ın Vurun Kahpeye”, s.16.

²¹ H. Ziya Ülken Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s. 447.

²² Beşir Ayvazoğlu, “Peyami Safa”, s. 437.

²³ Murat Güvenir, “Peyami Safa Üzerine, A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 44, Sayı: 1, 2015, s.255.

²⁴ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1998, s.70.

²⁵ C. Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, s.3.

²⁶ Beşir Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 14.

Çocukluğu ve gençlik yılları Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı gibi büyük savaşların ortasında zorluklarla geçmiş, yazarlığının ilk yıllarında ise babası İsmail Safa'nın yakın arkadaşı Abdullah Cevdet'in etkisinde kalmış ve fikirleri tam olgunlaşmamış "garpçi" olarak kendisini göstermiştir. Safa'nın bu dönemde kaleme aldığı hikâye ve romanlarında gençlik hevesleri ve idealleri arasında yaşadığı tereddüt ve ikilem kendisini açıkça göstermektedir. Muhafazakâr bir ailede büyüyen ve ismi muhafazakârlıkla anılan yazarın bu yıllarda muhafazakârları rahatsız edecek konuları, aldatan eşleri, metres hayatını, genç kız ve erkeklerin yaşayış tarzlarını, yankesicilik, hırsızlık, gibi suçları doğal bir olaymış gibi kaleme almıştır.²⁷ Safa'nın bu ikircikli ve psikolojik, ideolojik çatışma hali hep devam etmiş ve bu da edebiyat çevrelerince sıkça eleştirilmiştir.

1919 yılında ilk romanı olan *Sözde Kızlar*'ı, 1920 yılında ikinci romanı olan *Mahşer*'i kaleme almıştır.²⁸ Ancak *Sözde Kızlar* romanını; "kendime ve başkalarına hiçbir şey ispat etmek için değil tamamen geçinme kaygısı ile yazdım." demiştir. Ayrıca *Mahşer* romanını edebi isteklerle kaleme aldığını dile getirmiştir.²⁹ Yusuf Ziya Ortaç, Peyami Safa'ya olan hayranlığı ve onun çalışma azmi ile alakalı; "Türkiye'miz, kendi kendisini yetiştirenlerin vatanıdır. Ama hiç kimse Peyami kadar kendi kendisini yetiştirmemiş, yetiştirmekten de fazla yaratmamıştır."³⁰ demiştir.

1924'de kaleme aldığı *Cingöz Recai* tiplemesi, *Maurice Leblanc*'ın *Arsen Lupin*'inden izler taşıdığı için büyük ilgi görmüştür.³¹ Yazarın sanatının zirveye ulaştığı zaman ise; *Biz İnsanlar, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih Harbiye ve Bir Tereddüdün Romanı* kitaplarından sonra olmuştur.³² Ancak Peyami Safa, Babıali'nin kendisine bir hafta istirahat hakkını tanımadığını dile getirmiştir.³³ Server Bedi imzasıyla yazdığı tüm eserlerini geçinme kaygısı ile yazmıştır. Bu konu hakkında şunları dile getirir;

"Server Bedi, benim müsveddemdir. Üstünde az düşündüğüm, az çalıştığım, mesuliyetten nefsimе beraat kazandırmak için kullandığım bir maişet imzası. Bence

²⁷ Beşir Ayvazoğlu, "Peyami Safa", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık*, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 220.

²⁸ Murat Güvenir, *Peyami Safa Üzerine*, s.255.

²⁹ C. Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, s. 4.

³⁰ Y. Ziya Ortaç, *Bir Varmış, Bir Yokmuş-Portreler*, Akbaba Yayınevi, İstanbul, s.198.

³¹ Beşir Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s.16.

³² Ergun Göze, *Peyami Safa*, s. 13.

³³ Ergun Göze, *Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası*, s. 72.

*tefrika okuyucusu edebiyat okuyucusundan daima ayrı bir sınıf teşkil eder. Tefrikaları da umumi bir edebiyata sokabiliriz, fakat “cins” edebiyata değil.*³⁴

1928 yılında birçok yazar ve aydınla tanışmış ve onlarla beraber bohem bir hayata dalmıştır. Bu yıllarda Nazım Hikmet ile tanışmış ve bir şiirini *Cumhuriyet* gazetesinde çalışırken yayınladığı için buradaki işine son verilmiş ve sonrasında *Resimli Ay* dergisinde çalışmaya başlamıştır. Bu zaman diliminde Nazım Hikmet ile kurmuş olduğu dostluktan dolayı sosyalizmden etkilenmiş ve Bolşeviklikle suçlanmıştır. Ancak Peyami Safa bunu reddetmiş ve Nazım Hikmet ve çevresinden uzaklaşarak anti-komünist bir tavır takınmıştır.³⁵ Bu olay, Nazım Hikmet ve Peyami Safa arasında yıllarca sürececek kalem atışmalarına sahne olmuştur.

Peyami Safa'nın, Nazım Hikmet ile olan kavgasını Ergun Göze detaylı bir şekilde kaleme almıştır. Ancak Ergun Göze'nin yaptığı bu çalışma özgün bir Safa eleştirisinden ziyade, yanlı bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Göze, kitabı yazma sebebinin ise “*Nazım Hikmet'in Polemikleri*”³⁶ kitabına karşı yazdığını dile getirmiştir. Safa'ya olan hayranlığını dile getirmek için Nazım Hikmet'e fazlasıyla yüklenen Göze, şunları kaleme almıştır; “*Bir Nazım Hikmet furyasıdır gidiyor. Boy boy, çeşit çeşit, renk renk kitaplar... Hepsi de Nazım Hikmet'e izafe ediliyor. Bir kaç seneden beri Türkiye'deki yoldaşların “taktikası” bu. Ölen körlerin badem gözlü olduklarını görmüştük amma, ölen vatan hainlerinin “vatan şairi” olmaları bir yeni moda; yeni, acı, garip ve gülünç moda.*”³⁷

1936 yılında, edebiyat alanında önemli kişilerinde yazılarını yazdığı *Kültür Haftası* dergisini çıkarmıştır. Ancak bu dergi kısa sürede kapanınca Avrupa seyahatine çıkmıştır. Peyami Safa, Avrupa'dan döndükten sonra hayallerini süsleyen Fransa ile ilgili düşüncelerini yazdığı *Büyük Avrupa Anketi* ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan *Türk İnkılâbına Bakışları* kaleme almıştır.³⁸

Demokrat Partiye muhalif bir tavır sergileyen Peyami Safa, 1950 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bursa milletvekili adayı olmuş ancak kazanamamıştır. 1953 yılında *Türk Düşüncesi* dergisini çıkarmaya başladı. Murat Yılmaz, bu dergi hakkında;

³⁴ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, s. 399

³⁵ Beşir Ayvazoğlu, “Peyami Safa”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, s. 221-222.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Sülker, *Nazım Hikmet'in Polemikleri*, ANT Yayınları, İstanbul, 1968.

³⁷ Ergun Göze, *Peyami Safa- Nazım Hikmet Kavgası*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 15.

³⁸ Beşir Ayvazoğlu, “Peyami Safa”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, s. 221-222.

“Tek Parti döneminde kültürel ve özel alana sessizce sığınan muhafazakâr fikriyatın 1946’dan sonra siyasal ve kamusal alana çıkışı dolayısıyla dönüşümünü yansıtan ve yönlendiren bir kulvar oldu.”³⁹ Demiştir.

Peyami Safa, II. Dünya Savaşından sonra bulunduğu gazetelere göre zaman zaman ağız değiştirmiş ve siyasal düşünce anlamında çelişkiye girmiştir. Cevdet Kudret’e göre, Atatürk hayatta iken “*Türk İnkılâbına Bakışları*” yazmış, Atatürk öldükten sonra “devrim düşmanı” olmuştur.⁴⁰ Peyami Safa, bazen fikirlerini açıkça ortaya koymuş, bazen yarattığı karakterleri konuşurarak kendini gizlemiş, bazen de önceden savunduğu fikirlere ya karşı çıkmış ya da susmuştur.

Beşir Ayvazoğlu, “*Peyami Safa’nın fikirleri belirgin çizgilerini Birinci Dünya Savaşı ve mütareke yıllarında kazanmaya başladı. Bu yıllar, İttihat ve Terakki’nin başarısızlığı, özellikle Enver Paşa’nın yetmiş bin Türk’ün donarak ölmesine sebep olduğu Sarıkamış macerasının dehşet verici hatırası yüzünden “Büyük Türk Birliği” hülyasının söndüğü yıllardır.*”⁴¹

Peyami Safa, 12 Mayıs 1937’de hayatını Nebahat Hanım ile birleştirmiş ve bu evlilikten İsmail Merve adını verdikleri bir erkek çocukları olmuştur. Ancak 1939’da Nebahat Hanım’ın geçirdiği felç⁴² ve oğlu İsmail Merve’nin ölümü⁴³ aile üzerinde derin izler bırakmıştır. Hayatı boyunca bedeninden büyük acılar ve yokluklar çeken Peyami Safa, oğlunun ölümü ile iyice sarsılmıştır. Yazarın, oğlu İsmail Merve’nin ölümünden sonra yaşadığı derin hüznü, Yusuf Ziya Ortaç; “*Kapıdan çıkarken avucumda sıkıttığım el, bir ölünün iskelet parmaklarıydı.*”⁴⁴ Şeklinde aktarmıştır. Peyami Safa, 15 Haziran 1961’de, eşi Nebahat Safa ise 20 Aralık 1970’de vefat etmiştir.⁴⁵

Tartışmalı Bir Kavram: Medeniyet Nedir Ne Değildir

Medeniyet kavramı hakkında birçok araştırmacı-yazar ve sosyal bilimci, çeşitli makale ve kitap yazmasına rağmen hâlâ muğlâklığını koruyan bir konudur. Bu kavram hakkında siyaset bilimi, sosyoloji ve edebiyat alanlarında, Türk düşünce dünyasına etki

³⁹ Murat Yılmaz, “Türk Düşüncesi Dergisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık*, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 216.

⁴⁰ Cevdet Kudret, “Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman”, (Akt.) Aziz Nesin, *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1973, s. 316.

⁴¹ Beşir Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s. 19.

⁴² Beşir Ayvazoğlu, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, s.23.

⁴³ Ergun Göze, *Peyami Safa*, s. 15.

⁴⁴ Y. Ziya Ortaç, *Bir Varmış Bir Yokmuş-Portreler*, s. 201.

⁴⁵ Ayvazoğlu, *Peyami, Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, s. 512.

edecek çalışmalar yapılmış ancak yine de Medeniyet denilince zihinde ne oluşturduğu veya neyi ifade ettiği henüz tam olarak açıklanamamıştır. Medeniyet, bir toplumun veya insanların kendileri için oluşturdukları bilgileri kullanma biçimidir de denilebilir. Arapça'da “şehir” anlamına gelen medeniyet, kök olarak “yönetmek” ve “malik olmak” anlamına gelmektedir.⁴⁶ Ahmet Ağaoğlu ise medeniyeti, “Hayat tarzı demektir. Yalnız hayat kavramını en geniş ve şümulü bir manada olmalıdır. Hayatın bütün tecellilerini, maddi manevi bütün olaylarını o kavram içine koymalıdır. O halde medeniyet, düşünce ve tecessüs tarzından başlayarak giyiniş şekline kadar hayatın bütün olaylarını içine alır.”⁴⁷ şeklinde yorumlamıştır.

Arnold Toynbee ise; “Medeniyetler, gelişmiş bir insanlık türünün varabileceği en dış ve suni durumlardır.”⁴⁸ demiştir. Medeniyet, şekillerdir. Yani İslam'da yer alan sarık veya Hıristiyanlıkta yer alan haç işareti medeniyettir. Ancak bunlar özel medeniyettir ve belirli bir topluma aittir ama kalem veya gözlük genel bir medeniyettir. Oswald Spengler, *Batının Çöküşü* adlı kitabını, 1918-22 tarihlerinde kaleme almış ve bu kitapta iki dünya savaşının düşünceleri üzerindeki etkisini açıkça dile getirmiştir. Ayrıca bu savaşların Spengler'in görüşleri üzerinde yarattığı duygusallık, döngü ve tarihin tekerrürüne olan inancını büyütüştür. Bu düşünce Arnold Toynbee'de de görülmektedir. Spengler; medeniyetin, kültürün ölümünü ifade ettiğini ve dünyaya hükmedenin kitapların değil şahsiyetlerin olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹

İbni Haldun, “Mukaddime” adlı eserinde umran⁵⁰ ve medeniyeti aynı anlam çerçevesinde kullanmıştır. Ayrıca yerleşik ve göçebe toplumlardan bahsederek medeniyet konusunu insan problemi etrafında geliştirmiş ve insanların medeniyete erişmesi için umranın zorunlu olduğunu dile getirmiştir.⁵¹ Medeniyetin gerçekleşmesi için umran tek başına yetmez, bunun için öncelikle ahlak, kültür ve bilgi gerekir. Çünkü ortaya çıkan medeniyetin gelecek nesillere aktarılması ancak bunlarla olabilir. Ahlak, bilgi ve ilimden yoksun bir topluluk, bayındırlaşmayla yani umran ile medenileşemez.

⁴⁶İbrahim Hatipoğlu, “Medeniyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 28, TDV Yayınları, Ankara, 2003, s. 301-303

⁴⁷ Ahmet Ağaoğlu, “Üç Medeniyet”, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2013, s. 19.

⁴⁸ Arnold Toynbee, “Tarih Bilinci”, Cilt: 1, Betaş Yayınları, İstanbul 1978, s. 45.

⁴⁹ Oswald Spengler, *Batı'nın Çöküşü*, Cilt: 1, (Çev.) G.Scognamillo, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978, s. 5.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sevgi Özel, *Türkçe Sözlük*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2012, s. 194.

⁵¹ İbni Haldun, *Mukaddime*, Çev. Sevim Belli, Onur Yayınları, Ankara, 2011, s. 105-118.

Cumhuriyet döneminin en önemli isimlerinden biri olan Peyami Safa ise medeniyetin, aslında batılılaşma olduğunu ve bu batılılaşmayı dinden, ahlaktan, gelenek ve görenekten uzaklaşma olarak tarif etmiştir. Din olmadan medeniyetleşmenin olamayacağını, dinden uzaklaşan milletlerin zayıf ve ruhsuz olduklarını dile getirmiştir. Ayrıca dinin laikliğe engel olmadığını da dile getirmiştir.⁵²V.Gordon Childe, medeniyetin yalnızca Mısır ve Mezopotamya gibi yerlerde doğmuş veya doğabileceğini söylemiş ve günümüzdeki Batı medeniyetinin temellerini bu toplumlara bağlamıştır.⁵³ Muhafazakâr bir ailenin mensubu olan Peyami Safa, her şeyden önce dinin ve kültürün korunmasını istemiştir. Dinden ve kültürden uzak bir medeniyetin mümkün olamayacağını yazılarında sıkça ele almıştır. Medeniyetin sadece teknik ilerleme ile yeterli olmayacağını, her şeyden önce bilgiye, sanata, felsefeye ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Dinden uzak bir toplumun medeniyetleşmesinin imkânsız olduğunu ve sonucunun da istilalar, işgaller, savaşlar olacağını söylemiştir. Batılı toplumların, kurtuluşun anahtarı olarak Doğuyu görmelerine rağmen Doğu toplumlarının yüzünü ısrarla Batıya çevirmesi ve Batıya yönelişini eleştirmiştir.⁵⁴

Peyami Safa'nın Romalarında Medeniyet ve Kadın Kavramlarının Oluşumu

Berna Moran, Peyami Safa'nın romanlarında kadınlara yaklaşımını; *“Tanzimat'tan bu yana yazarlarımız kadın konusunda kendi dönemlerindeki görüşleri aşmış ve yerleşmiş bazı inançları, adetleri yıkmaya çalışmışlardır. Peyami Safa ise kadının toplumdaki yeri, görevi ve hakları konusunda tutucudur.”*⁵⁵ Şeklinde değerlendirmiştir. Berna Moran'ın bu görüşü elbette ki tamamen doğru değildir ama yanlış da değildir. Çünkü Peyami Safa, bir toplumun medenileşmesini kadının medenileşmesine bağlar. Ancak Peyami Safa'daki “kadın”, evinde oturan, eşine sadık ve çocuklarını iyi bir anne olarak büyüten kişidir. Peyami Safa, gerçek hayatta tanıştığı kadınları romanlarına yansıtmıştır.

Hayatı boyunca birçok türde eser kaleme alan yazarın beş temel eseri üzerinden medeniyet ve kadın konularının eserlerine nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bunlar 1930'dan 1951 yılına kadar yayım sırasıyla; Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih Harbiye, Bir

⁵² Peyami Safa, *20. Asır Avrupa ve Biz*, İstanbul, 2012, s. 39.

⁵³ V. Gordon Childe, *Doğunun Prehistoryası*, TTK Yayınları, Çev. Şevket Aziz Kansu, Ankara, 1971, s. 10-13.

⁵⁴ Peyami Safa, *20. Asır Avrupa ve Biz*, s. 107-213.

⁵⁵ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987, s. 219.

Tereddüdün Romanı, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ve Yalnızız adlı romanlardır. Ayrıca bu eserler yazarın "Peyami Safa" imzalı eserleridir.

Dokuzuncu Hariciye Koşusu (1930)

Romanın kahramanları; Hasta Çocuk, Nüzhet ve Doktor Ragıp'tır. Roman hasta çocuk, Nüzhet ve Doktor Ragıp arasında geçen olaylar üzerine şekillenmektedir. Hasta çocuk, kendinden dört yaş büyük Nüzhet'e âşıktır. Çocuk, Nüzhet'e göre daha ağırbaşlı ve olgun iken Nüzhet ise şımarık, çocuksu, sorumsuz ve basit bir kızdır. Ayrıca Nüzhet'in annesi, kızını Doktor Ragıp ile evlendirmek istemektedir. Çünkü Hasta Çocuk fakir, sakat ve yaşça küçüktür. Ancak buna karşılık olarak Doktor Ragıp, zengin ve sağlıklı bir doktordur. Roman bu çelişkiler üzerine şekillenmiştir. Ayrıca ilk otobiyografik roman olma özelliği açısından Türk Edebiyatındaki yeri oldukça önemlidir.

Fatih Harbiye (1931)

Fatih Harbiye romanı, yazarın en çok okunan romanlarından biridir. Karakterlerin işleniş biçimi okuyucuya yanındaymış hissi verebiliyor. Romanı okurken zaman zaman karakterlerle aynı hisleri paylaşabiliyorsunuz. Bu yüzden Peyami Safa'nın ustalık eseridir de diyebiliriz.

Romanın ana kahramanları Neriman, Şinasi ve Macit'tir. Safa, bu eserinde iki ayrı kültür ve iki ayrı hayat arasında bocalayan ve ruhsal manada çöküşe giren genç bir kadının hikâyesini anlatmaktadır. *Fatih-Harbiye*, genç bir kız olan Neriman'ın iç dünyasını, karasızlıklarını, arzularını ve çelişkilerinin anlatıldığı bir romandır. Konservatuar okuyan ve yedi yıldır Şinasi ile nişanlı olan Neriman, zamanla bulunduğu semtten, arkadaşlarından, ailesinden hatta giydiği kıyafetlerden bile şikâyet etmeye başlar ve Macit ile tanıştıktan sonra içindeki batı özentiliği kendisini iyice gösterir. Şinasi ise Neriman'ın tüm bu hareketlerine sabırlı davranmış ve sessizliğini korumuştur. Neriman zaman geçtikçe yaptığı yanlışların farkına varır ve tekrardan eski hayatına devam eder. Peyami Safa, *Fatih-Harbiye* romanı ile doğu batı arasındaki çatışmayı kaleme almıştır.

Yazar, bu romanında Doğu ile Batıyı karşılaştırırken Neriman üzerinden şunları söyler:

"Şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar! Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer; gözleri uyanırken bile rüya görüyormuş gibidir; lapacı, tembel ve hayalperest mahlûk, çalışmayı hiç sevmez. Köpek

diri, çevik ve atulgandır. İşe yarar; birçok işlere yarar, uyurken bile uyanıktır. En küçük sesleri bile duyar, sıçrar bağıırır.”⁵⁶

Kıısacası Fatih-Harbiye romanı, modern hayat ile geleneksel değerler arasında kararsız kalan Neriman'ın psikolojik ve kültürel çatışmalarını, ayrıca çevresine olan etkilerini anlatıyor.

Bir Tereddüdün Romanı (1933)

Roman, Mualla adında genç kızın arkadaşları tarafından tavsiye edilen bir kitabı alıp okuması ile başlar. Mualla, okuduğu bu kitaptan çok etkilenir ve kitabın yazarı ile bir baloda karşılaşır ve tanışırlar. Yazar, Mualla'yı çok beğenir ve evlenme teklif eder. Mualla ise düşünmek için yazardan zaman ister. Yazar, daha sonra kocasından ayrılıp İtalya'dan Türkiye'ye gelen Vildan ile karşılaşır. Vildan, yazar ile tanıştıktan sonra yazara evlenme teklif eder ancak yazar bu teklifi reddeder. Vildan, teklifi kabul etmemesi durumunda intihar edeceğini yazara söyler ve onu ikna etmeye çalışır. Mualla, zengin ve asil ailenin kızı, Vildan ise günübürlük yaşayan ve ihtiraslı bir kadındır. Roman, bu üç kişi arasında meydana gelen aşk üçgeni üzerine temellenmiştir. Kitap, yabancı kelimelerle süslenmiş bir yapıya sahiptir ve ağır bir dili vardır.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949)

Peyami Safa'nın bu romanında olaylar ikinci dünya savaşının başladığı yıllara denk gelir. Ayrıca, savaşın insanlar üzerinde yarattığı etki bu roman ile ele alınmıştır. Romanın ilk bölümü başkarakter olan Ferid ve çevresi üzerinde şekillenir. Ferid, kız kardeşi Nilüfer ve kız arkadaşı Selma benzer özellikler taşımaktadırlar. Ferid, okuduğu bölüm olan tıptan ayrılıp felsefeye geçtiği halde aradığı mutluluğu bulamamıştır. Fikirleri bunalımlar arasında dağılan ve ailesi gibi bir hayat yaşadığını fark edip daha sonra bu yaşantıyı sorgulayan bir gençtir. Ferid'in bu çelişkileri romanda kendisini sürekli göstermektedir. Romanın ikinci bölümünde Matmazel Noraliya'nın yaşadıkları ele alınır. Matmazel Noraliya, içinde bulunduğu ikili karakter ve çalkantılardan dolayı kötü günler yaşar ama yine de yaşamaktan ve direnmekten vazgeçmez. Her şeye rağmen Matmazel Noraliya, Doğu ile Batı, Hıristiyanlık ile Müslümanlık arasında kendi hayat tarzını oluşturmuştur. Yazar, tüm eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de Doğu-Batı sentezini kahramanlarının gözüyle aktarmıştır.

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, İstanbul, 2000, s. 48.

Peyami Safa, bu eserinde aile yapısı bozulan, psikolojik ve ahlaksal çöküşte olan bireyleri din yardımıyla huzura ve mutluluğa götürür.

Yalnızız (1951)

Peyami Safa'nın en beğenilen romanlarından biridir. Romanda olay, eski İstanbul köşklerinden birinde geçer. Mefharet, Selmin, Besim, Samim, Meral ve diğer kilit karakterlerle dönemin batılılaşma sevdası, yozlaşmış insan ilişkileri ve manevi değerlerin zayıflaması ile toplum içerisinde ruhunu kaybetmiş insanların yalnızlığını işleyen bir romandır. Peyami Safa'nın diğer bütün romanlarında olduğu gibi burada da Doğu-Batı, ruh-beden gibi ikilemler üzerinde durulmuş ve aynı evde yaşamalarına rağmen birbirinden oldukça farklı ruha sahip aile bireyleri üzerinden bir arayış içerisinde olan toplum resmedilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada Türk toplumunun dönemler arası geçişte yaşadığı değişimler, bunalımlar, dönüşümler ve girmiş oldukları arayışların Peyami Safa'nın hayatına, kalemine ve düşüncesine nasıl yansıdığı eserleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Romanlarında kadın konularına nasıl değindiği, kadına bakış açısı ve onun için kadının toplumdaki yeri eserleri bağlamında ele alınmıştır. Yazarın en önemli beş temel eseri üzerinde yaptığımız inceleme ile medeniyet ve kadın olgusunun yazarın fikir hayatındaki yerini ve eserlerine yansımaları ortaya konulmuştur. Peyami Safa'nın düşüncesinde medeniyet ve kadın kavramlarının arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çağdaşlaşma sürecinde Türk toplum yapısı içerisinde kadın mefhumunun üzerine Peyami Safa da fikirlerini yazdıkları aracılığıyla aktarmıştır. Peyami Safa, toplumun daha anlamlı bir modernleşmeden geçmesini, kadınlara daha fazla sosyal ve siyasal hakların verilmesiyle mümkün olacağını savunurken aynı zamanda kadının asıl görevinin evinde oturup çocuklarını edepli bir şekilde büyütmeyle mükellef olduğunu benimsemiştir. Peyami Safa, eserlerinin büyük çoğunluğunu yaşadıklarından ve tecrübelerinden yararlanarak yazmıştır. Bu bağlamda hayatına girmiş kadınları eserlerinde erkek karakterler gözüyle kaleme almıştır. Ancak yazarın eserlerinde yer verdiği kadınlar genellikle kötü yola düşmüş veya duygusal hayatta iki kişi arasında kalıp eşlerini aldatan kadınlardır. Kişilerin ve milletlerin dönemler arası geçişte kadınlara bakış açısı farklılık gösterdiği gibi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş yaşayan bir döneme tanıklık eden Peyami Safa'nın kadınlara bakış açısı değerlendirilmiştir.

Peyami Safa, kaleme aldığı eserlerinin dışında gazeteciliği, kişiliği ve polemikleri ile de ünlüdür. Çocukken geçirdiği hastalıklar, babasının yokluğu, ekonomik sıkıntılar, yokluklar, annesi ve abisi ile beraber yaptıkları zorunlu göç ve hayatına girmiş kadınlar yazarın kalemine etki etmiş ve eserlerinde tüm bunları işlemiştir. Peyami Safa'nın hayatı incelendiğinde Prag'lı Yahudi yazar Kafka ile benzerlik gösterdiği de görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine girdiği zamanlarda, devleti kurtarmanın tek yolunun Batı'nın örnek alınarak atılacak adımlar olduğu düşüncesi hakimdi. Ancak modernleşmeye dönük atılmış bu adımlar yanlış kavranıldığı için zamanla hem Osmanlı gibi büyük bir devletin yıkılmasına hem de yeni kurulmuş bir devlet olan Türkiye'de yanlış modernleşmenin refahtan çok felakete götürdüğü görülmüştür. Bu modernleşme kavramının yanlış anlaşılması ve modernleşmenin toplumu gelenekten, dinden, ahlaktan uzaklaştırdığı düşüncesi uzun yıllar boyunca Türk Edebiyatı'nda işlenerek okuyucuya iletmeye çalışılmış ve Türk kültüründen, ahlaktan, gelenekten uzaklaşılması anlatılmıştır. Bu yanlışın etkileri edebi çevrelerde eserlerinde karakterler yoluyla aktarılmıştır. Doğu-Batı çatışmasını eserlerinde irdeleyen yazarlardan biri de Peyami Safa'dır. Bu konuda kaleme aldığı eserlerinde bu ikilemin yarattığı etkiyi örnekleriyle anlatmış ve bu etkinin altında kalınmaması için yapılması gerekenleri ve nasıl davranılması gerektiğini işleyerek eğitimci kişiliğini de ortaya koymuştur.

Doğu-Batı çatışması Peyami Safa için her zaman ilgi çekici olmuştur. Doğu medeniyeti için Batı, Batı medeniyeti içinde Doğu'nun önemi büyüktür. Safa, Batı düşüncesinin temelinde Yunan, Roma ve Hıristiyanlık gibi medeniyetlerin üzerine şekillendiği kanısındadır. Bu yüzden Batı medeniyetinin dinden, ahlaktan uzak olduğunu düşünmektedir. Batı'nın veya Batı tarzı modernleşmeye, yeniliğe karşı değildir. Ancak modernleşirken dinden, ahlaktan uzaklaşılması düşüncesini savunur. Safa, kaleme aldığı eserlerinde modernleşmeyi kabul etmesine karşın güçlü bir şekilde geleneklere bağlı kalınmasını savunmuştur.

Safa, edebiyat alanında birçok türde başarılı eserler vermiş ve girdiği kalem kavgalarıyla edebiyat alanında yer edinmeye çalışmıştır. Günlük hayatında yaşadığı ruhsal çatışmalar kalemine yansımıştır. Zamanla dost olduğu insanlara karşı sert eleştiriler yapmıştır. Safa'nın bu ruhsal çatışması onu herhangi bir ideolojik cephe içerisine koymayı zorlamıştır. Atatürk'ün yaşamında devrimci bir tavır takınırken onun ölümünden sonra devrim düşmanı bir tavır takınmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı

zamanında faşist görüşleri hoş görmüştür. Bu çatışmalar kendini var etme ve üzerinde çocukluğundan kalma yoksulluk ceketini bir an önce üzerinden atma acelesinden kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Ahmet, *Üç Medeniyet*, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2013.
- Ayvazoğlu, Beşir, "Peyami Safa", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 35, TDV Yayınları, Ankara, 2008, s. 437.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Doğu-Batı Arasında Peyami Safa*, 20. Yüzyılda Türk Kültürüne Yön Verenler Serisi 2, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2000.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998
- Ayvazoğlu, Beşir, "Peyami Safa", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 216-220
- Childe, V. Gordon, *Doğunun Prehistoryası*, TTK Yayınları, (Çev.) Ş. A. Kansu, Ankara, 1971.
- Gezgin, Süha, *Edebi Portreler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.
- Göze, Ergun, *Peyami Safa-Nazım Hikmet Kavgası*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Göze, Ergun, *Peyami Safa*, Türk Büyükleri Dizisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- Günyol, Vedat, "Peyami Safa Konusunda", *Devrimci Savaşına Sanat Emeği Aylık Sanat Kültür Dergisi*, İstanbul, 1979, ss 27-28.
- Güvenir, Murat, "Peyami Safa Üzerine", *A. Ü. SBF Dergisi*, Cilt: 44, Sayı: 1, 2015, ss. 254-263
- İbni Haldun, *Mukaddime*, (Çev.) Sevim Belli, Onur Yayınları, Ankara, 2011.
- Hatipoğlu, İbrahim, "Medeniyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:28, Diyanet Vakfı Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, ss. 301-302
- Kösoğlu, Nevzat, *Peyami Bey*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2011.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987.
- Okay, Orhan, *Peyami Safa*, Büyük Türk Klasikleri, Cilt:13, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002
- Ortaç, Y. Ziya, *Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler*, Akbaba Yayınevi, İstanbul, 1963.
- Özel, Sevgi, *Türkçe Sözlük*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2012.
- Safa, Peyami, *20. Asır Avrupa ve Biz*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012.
- Safa, Peyami, *Fatih-Harbiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.
- Safa, Peyami, *Kadın Aşk Aile*, Ötüken Yayınları, 2018.
- Spengler, Oswald, *Batının Çöküşü*, Cilt:1, (Çev.) G. Scognamillo, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978.
- Sülker, Kemal, *Nazım Hikmet'in Polemikleri*, ANT Yayınları, İstanbul, 1968.
- Tarancı, Cahit, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul, 1940.
- Tezcan, Tuğba, "Halide Edip Adıvar'ın Vurun Kahpeye, Sinekli Bakkal, Tatarcık; Peyami Safa'nın Sözde Kızlar, Cumbadan Rumbaya, Yalnızız Romanlarında Doğu-Batı İkileminde Eğitim Problemlerinin Karşılaştırılması", P.Ü. SBE, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), 2012.
- Toynbee, Arnold, *Tarih Bilinci*, Cilt:1, Betaş Yayınları, İstanbul, 1978.
- Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Yılmaz, Murat, "Türk Düşüncesi Dergisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık*, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1973, ss. 216-220